

PLANTES D'ALTAFULLA (3)

Maria Noguera Figueras

Seguim amb la nostra llista de plantes d'Altafulla. En fem una selecció dins d'un índex alfabètic. És evident que en deixem moltes per a poder arribar a alguns noms que ens fan gràcia sigui perquè són molt conegudes o pel motiu contrari, perquè són exemplars rars. Algunes d'aquestes plantes són considerades males herbes pels pagesos, per això s'han escarrassat a treure-les del mig dels conreus tot estudiant quin és el millor moment per tal que la feina sigui efectiva. D'això en tenim ressò en el refranyer popular:

*Qui arrenca una calcida per l'abril
N'arrenca més de mil.
Si talles un escardot per l'abril
Te'n creixeran mil.*

Hom creu que les herbes arrencades aquest mes no rebroten, en canvi si es tallen rebroten de seguida.

El que sí que cal remarcar és que totes les plantes descrites han estat fotografiades dins del terme d'Altafulla o en el límit, com pugui ser la platja fins a Tamarit o el riu Gaià fins a La Riera. Tot passejant en veureu moltes de plantes; mireu-les amb atenció i veureu com són de precioses aquestes petites herbetes de les quals ni tan sols us havíeu fixat que tenen unes flors amb formes meravelloses. És una sort per elles això de ser tan petites i passar desapercebudes; quan una cosa és molt bonica l'afany de tenir-la a casa fa que sovint sigui causa de la seva desaparició.

CALCIDA (*Cirsium arvense*, Scop.)

Família de les compostes

Nom local: Calcida

Sinònims: Calcida, punxot blanc.

Castellà: Cardo curdidor

Localització: Per dins els camps dels sembrats i les vinyes. És perjudicial per a l'agricultura i de difícil eradicació.

Descripció: Planta herbàcia perenne. Té les tiges dretes i anguloses amb branques ramificades. Les flors s'agrupen en capítols unisexuals formant un corimbe. Són de color vermellós o tirant a morat o blanquinoses. Les fulles són molt retallades i espinoses.

Curiositats: La creença popular diu que hi ha un sol dia a l'any en què poden fer-se desaparèixer: si es treballa bé el camp la vigília de sant Joan s'aconsegueix que no tornin a sortir.

CANYA (*Arundo donax*, L.)

Família de les gramínies

Nom local: canya

Castellà: caña

Localització: A les vores del riu, prop de recs, on hi hagi humitat.

Descripció: És una gramínia perenne amb les tiges dures i llenyoses a partir del segon any. S'extenen nombrosos rizomes els quals, en bones condicions de sòl i humitat, permeten a la planta reproduir-se fàcilment i aconseguir alçades de fins a 6 metres. Les fulles linears envolten en part la tija i arriben a tenir uns 5 cm d'amplada. La flor fa un gros plomall compost per moltes espiguetes de color verd-violeta. El temps de florida és a l'estiu i a la tardor.

Aplicacions: Els rizomes tendres tenen sucres que van perdent fins a finals de l'estiu quan la planta és a punt de florir. Les infusions tenen efectes diürètics i també serveix per a retirar la llet. Les canyes s'han utilitzat, i encara continuen, en agricultura per enramar mongeteres o tomaqueres, fer canyis-

sos; antigament en construcció en feien el fals sostre damunt de les bigues; per fer flautes i sonalls amb les tiges i amb les fulles.

Curiositats: La canya no és autòctona de la Península sinó de l'Àsia, però s'ha estès i aclimatat arreu. Resisteix molt bé les tallades i els focs ja que els rizomes li permeten sobreviure. És molt important el seu paper per evitar l'erosió de les vores de riu. En els efectes màgics hom suposa que qui es posa a l'ombra de canyes n'assimila llur força i vigor. En el llenguatge de les flors el canyar simbolitza música, la canya verda simbolitza cortesia i la canya seca, indiscreció.

CAP BLANC (*Alyssum maritimum*, R. Brown)

Família de les crucíferes

Nom local: Cap blanc

Sinònims: Herba blanca, herba pixanera, sempre-en-flor, gafarronera, xuclamel.

Castellà: Mastuerzo marítimo

Localització: A les vores de camins, llocs pedregosos i erms prop de la costa.

Descripció: Herba perenne, amb tiges que s'allarguen fins a uns 30 cm però que solen arrossegar. Fulles estretes, allargades, petites, cobertes de petits pels blanquinosos. Les flors estan reunides en petits grups al final de les branques; són blanques i petites i fan olor forta. Els fruits són silíquies arrodonides molt petites. Floreix tot l'any.

Aplicacions: Té propietats diürètiques i contra el mal de pedra.

CARBASSINA (*Bryonia dioica*, Jacq.)

Família de les cucurbitàcies

Nom local: Carbassina

Castellà: Nueza

Localització: Vores de camins, bardisses, canyars.

Descripció: Planta herbàcia, vivaç, de les que s'assequen a l'hivern i tornen a renéixer a la primavera. Té l'arrel grossa semblant a un nap, amarga i nauseabunda. La tija es ramifica des de la base i s'enfila amb els cirrells que neixen oposats a les fulles. Les fulles són palmades dividides en cinc lòbuls i les flors dioiques essent les flors mascles més grosses i les femelles més petites i damunt un petit raïm que serà el fruit: una petita baia vermella.

Aplicacions: L'arrel té propietats purgants que poden ser perilloses, i també abortives. També s'utilitza per a treure taques de la pell, morats i arrugues.

CARD MARIA (*Silybum marianum*, Gärtn.)

Família de les compostes

Nom local: Escardot

Sinònims: Carxofa de burro, escardot gros, card gallofer, card lleter.

Castellà: Cardo de María, cardo de burro, cardo lechero.

Localització: Vores de camins i parets, llocs amb ortigues.

Descripció: És una planta biennal que té una alçada de 80 cm a 1,50 m. La tija és estriada amb fulles que l'abracen al començament, sinuoses, molt espinoses, amb taques blanques per les dues cares. Les flors com una petita carxofa purpúria amb bràctees acabades en punxes poderoses.

Aplicacions: Els fruits serveixen per a tallar hemorràgies, per a la hipotensió arterial, per a crisis asmàtiques. Tota la planta serveix per a descongestionar el fetge. També s'ha utilitzat per a tallar la llet.

Curiositats: En el llenguatge de les flors significa revenja i ets intrac-table.

CASCALL MARÍ (*Glaucium flavum*, Crantz)

Família de les papaveràcies

Sinònims: Glauci, rosella marítima, cascall cornut, cascall banyut.

Castellà: Adormidera amarilla, glaucio, amapola marítima.

Localització: Als sorral·ls i zones ruderals pròximes al mar.

Descripció: Planta herbàcia biennal d'uns 30 cm a 60 cm d'alçada. La tija sense pèls, les fulles glauques, gruixudes i grans, pinnatipartides i les flors aïllades, grans d'uns 6 cm, d'un groc daurat intens s'obren a finals de primavera i estiu; els fruits són una càpsula prima i llarga de 15 a 20 cm.

Aplicacions: El làtex groguenc que treu quan es talla la tija serveix per a fer desaparèixer les berrugues. Les fulles aixafades o en infusió s'han usat per a curar úlceres rentant-les. És desaconsellada per beure ja que hi ha perill d'emmetzinament.

CEBOLLÍ (*Asphodelus fistulosus*, L.)

Família de les liliàcies

Sinònims: Cibolla, caramuixa

Castellà: Gamonita

Localització: Vores de camins, llocs erms.

Descripció: Herba vivaç, d'arrel fibrosa i tija fistulosa, és a dir buida de dins, simple o ramificada que arriba a 30 o 50 cm. Les fulles són linears i també fistuloses. Té les flors blanques amb una ratlla vermella. El fruit és una càpsula.

Curiositats: Alguns autors han recollit de la creença popular que és una planta verinosa, mentre que el cançoner popular de Mallorca apunta que la gent pobre en menjava en temps de necessitat.

CINC-EN-RAMA (*Potentilla reptans*, L.)

Família de les rosàcies

Sinònims: Gram negre, peucrist.

Castellà: Cincoenrama, pie de Cristo.

Localització: A la vora del riu i al horts prop dels recs.

Descripció: Herba reptant que té nombrosos estolons. Les fulles palmades amb cinc folíols fisionats que donen nom a aquesta planta. Les flors grogues neixen del mateix nus que les fulles. És molt semblant a la maduixera però el seu fruit es redueix a un petits granets que són les llavors sense suc. Floreix tota la primavera i l'estiu.

Aplicacions: És astringent en cas de diarrea. Bona per a rentar nafres i fer gargarismes.

Curiositats: En el llenguatge de les flors significa afecte maternal, filla estimada.

CINOGLOSSA (*Cynoglossum officinale*, L.)

Família de les boraginàcies

Nom local: Besneula

Sinònims: Besneula, llengua de ca.

Castellà: Cinogloso, viniega, lengua de perro

Localització: Terrenys secs, vores de camins, prop de llocs habitats

Descripció: Planta herbàcia biennal, de 30 a 60 cm d'alt. Té les fulles lanceolades, peloses. Les flors tenen forma de tub acabat en cinc pètals de color vermell purpuri o blau fosc amb ratlles violetes. Els fruits fan quatre semiesferes cobertes de petits ganxos.

Aplicacions: Té propietats astringents i s'ha utilitzat per desinflamar hemorroides, contenir hemorràgies i curar ferides i nafres.

CIVADA (*Avena sativa*, L.)

Família de les gramínies

Nom local: Civada

Castellà: Avena

Localització: És planta conreada.

Descripció: És una herba gramínia anual que arriba a 1 m d'altura. Les fulles en forma de cinta tenen la lígula curta. Les flors s'agrupen de dues en dues i pengen, al mateix temps es reuneixen formant espigues.

Aplicacions: S'usa per a l'alimentació tant humana com animal, essent de gran importància a la cuina de molts països. Pel baix contingut de gluten no serveix per amassar el pa. És suau laxant i diürètic. La pellofa té diferents utilitzacions: com a producte auxiliar en la fabricació de cervesa ja que el producte principal és l'ordi, per a fabricar linòleum, com abrasiu per a eliminar olis i productes de corrosió de les peces metàl·liques de les màquines.

Curiositats: Els pobles antics de la Mediterrània i d'Àsia no la coneixien. Considerada una mala herba dels camps de blat, es va començar a conrear fa uns 2.000 anys al centre i a l'oest d'Europa on el clima fred i humit l'afavoreix. Etimològicament ve del llatí "cibata" que significa "menjada" tenint en un principi un significat molt general de "cosa de menjar per al bestiar". En el llenguatge de les flors significa embrius de la música.

COLITXOS (*silene inflata*, Smith)

Família de les cariofil·làcies

Nom local: Colitxos

Sinònims: Colissos

Castellà: Colleja, conejera.

Localització: En camps de conreu, llocs pedregosos

Descripció: Planta herbàcia perenne, que arriba a uns 60 cm d'alçada.

Les tiges generalment són glabres i ramificades, les fulles lanceolades i les flors amb el calze inflat amb pètals bífids, amples i blanquinosos.

Aplicacions: L'herba tendra és bona per a menjar en sopes, en truita o amanida.

CONILLETS (*Antirrhinus majus* L.)

Família de les escrofulàcies

Nom local: Conillets

Sinònims: Boca de conill, boca de dragó

Castellà: Dragoncillo, boca de dragón

Localització: Llocs rocosos, marges de pedra. Conreada en jardineria es pot trobar amb diferents colors de flors.

Descripció: Planta perenne, de tiges rectes, fulles lanceolades, enteres. Les flors formen raïms terminals; generalment de color rosa, de 3 a 4 cm de llarg. Són d'una sola peça, tubular, dividida en dos llavis, el superior amb dos lòbuls i l'inferior en tres. Té dos parells d'estams, un d'ells més llarg que l'altre. El fruit és una càpsula que s'endureix en madurar.

Aplicacions: Té poques aplicacions encara que hem trobat una referència segons la qual utilitzada com a cataplasma serveix per ablanir tumors.

Curiositats: Agafant la flor entre dos dits de la ma i pressionant lateralment la corol·la aquesta s'obre i sembla una boca de conill i d'aquí li ve el nom popular. En el llenguatge de les flors té el significat de presunció, si és de color blanc, no te'n fiis i si és de color vermell, reconciliació.

CUGULA (*Avena stérilis*, o *Avena fatua*, o *Avena barbata*)

Família de les gramínies

Nom local: Cugula

Castellà: Avena loca, cizaña

Localització: Erms, vores de camps i de camins.

Curiositats: És l'espècie silvestre de la civada, en aquest cas considerada com a mala herba i no té aplicacions reconegudes. En un joc infantil es llencen les flors a l'esquena d'un altre de manera que en quedin el màxim possible enganxades a la roba i així se'n compten els "novios" o "novies" que es tindran.

BIBLIOGRAFIA PLANTES D'ALTAFULLA

1. *Atlas de malas hierbas. Control de malas hierbas Vol.I*; VILLARIAS, JOSÉ LUIS; Ediciones Mundi-Prensa; Madrid 1986; 2ª edició
2. *Botànica màgica*; ORIOL, JOAN A.; Llibres de l'índex S.A.; col. Els senyals n° 4; Barcelona 1994
3. *Clave de Plantas Silvestres*; ROSE, FRANCIS; Ediciones Omega; Barcelona 1983
4. *Costumari català. El curs de l'any*; AMADES, JOAN. Ed. Enciclopèdia Catalana; Barcelona 2001; 3ª edició
5. *Diccionari Català-Valencià-Balear*; ALCOVER, ANTONI M^a. I MOLL, Francesc de Borja; Palma de Mallorca 1975
6. *Diccionari de plantes medicinals*; DURÁN, JOSEFA ; Edicions 62, col. El can-gur, Barcelona 1998
7. *El libro de los venenos*; GAMONEDA, ANTONIO; Ediciones Siruela; Madrid 2006; 1ª edició (3^a en ES)
8. *El llenguatge de les flors*; GREENAWAY, KATE; Ed Elfos Barcelona 1984
9. *Els secrets de les herbes*; SCHNITZER, RITA; Ed Elfos Barcelona 1984
10. *Flore complete portative de la France, de la Suisse et de la Belgique*; BONNIER, GASTON; Librairie Générale de l'Enseignement; Paris 1975
10. *Gran Enciclopèdia Catalana*; Edicions 62; Barcelona 1970
10. *Guia per a conèixer els arbres*; MASCLANS, F.; Centre Excursionista de Cata-lunya; Ed. Montblanc; Barcelona 1972
10. *Guia per a conèixer els arbusts i les lianes*; MASCLANS, F.; Centre Excursio-nista de Catalunya; Ed. Montblanc; Barcelona 1973
10. *Guia práctica de las plantas medicinales y la salud*; REPOLLÉS, JOSÉ ET AL; Editors S.A. Barcelona 1983
10. *Les herbes remeieres Vol.I. De la cultura popular al fàrmac. Una aproximació etnobotànica*; GAUSACHS, RAMON; Rafael Dalmau Editor; Barcelona 2007
10. *Les plantes tòxiques de Catalunya*; BOADA, MARTÍ, ROMANILLOS, TERESA ; Ed. Pòrtic, Barcelona 1999
10. *Plantas medicinales y curativas. La salud a través de las plantas*; FORÉS, RA-MON; Editorial Cultural S.A.; Madrid 2005
10. *Plantas medicinales. El Dioscórides renovado*; FONT I QUER, P.; Ed. Labor 10ª edició; Barcelona 1987.